

ZNANSTVENA KONFERENCA

**VLOGA POLITOLOŠKE
MISLI ADOLFA BIBIČA PRI
RAZVOJU POLITOLOGIJE V
SLOVENIJI**

ZBORNIK POVZETKOV

Fakulteta za družbene vede,
23. 2. 2023

Igor Lukšič in
Marinko Banjac (ur.)

VLOGA POLITOLOŠKE MISLI ADOLFA BIBIČA PRI RAZVOJU POLITOLOGIJE V SLOVENIJI

Igor Lukšič in
Marinko Banjac (ur.)

Izdajatelj in založnik: Fakulteta za družbene vede, Založba FDV
Za založbo: Hermina Krajnc

Ljubljana 2023

Copyright © po delih in v celoti FDV 2023, Ljubljana.
Fotokopiranje in razmnoževanje po delih in v celoti je prepovedano.
Vse pravice pridržane.

Ljubljana, 2023

Prva e-izdaja. Knjiga je na voljo na:
<https://www.fdv.uni-lj.si/zalozba>

Publikacija je brezplačna.

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici
v Ljubljani
COBISS.SI-ID 145132803
ISBN 978-961-295-043-9 (PDF)

KAZALO

1	PREDGOVOR (DR. IGOR LUKŠIČ)	4
2	ORGANIZACIJSKI ODBOR KONFERENCE	9
3	PROGRAM KONFERENCE	10
4	POVZETKI PRISPEVKOV S KONFERENCE	12

PREDGOVOR

Konferenca v spomin na 90. obletnico rojstva profesorja Adolfa Bibiča poteka zato, da pokažemo in povemo, da politologija v Sloveniji ima zgodovino. Ima zgodovino, ker ima ustanovitelja, ker ima gonilno silo, ki jo je akademsko vodil. To je profesor Adolf Bibič in njegova generacija. Namen konference je tudi v tem, da ustavimo pohitreni svet. Ni časa za to, da bi premislili včerajšnje delo, da bi prebrali lansko knjigo ali si izkazali pozornost v temeljitem akademskem pogovoru. Kam mi to drvimo?

Obletnice so prilika za streznitev. So priložnost, da ustavimo ta brezglavi tok stvari, ki nam krade spomine na naše najdražje in na tiste, ki smo jim največ dolžni. Do učiteljev so računi vedno neporavnani. Njihov vpliv je vedno ključen za naš nadaljnji razvoj.

Profesor doktor Adolf Bibič je bil rojen na Bizeljskem v delavski družini. V otroških letih so ga Nemci skupaj s starši pregnali v Nemčijo, kjer je bil štiri leta v različnih taboriščih. To obdobje je izostrilo njegovo senzibilnost kot človeka in kasneje znanstvenika. Naj o tem obdobju navedem njegove besede:

»Dva oborožena vojaka, ki sta prišla na dom, sta samo še na kratko ukazala: »Spakirajte najnujnejše, v dveh urah gremo!« V tistem hipu se je zdelo, kot da bi svet izskočil iz tečajev. Zakaj z domačije, zakaj iz svojega kraja? Saj jim vendar nismo nič storili... Misel je blisknila v hram, poln vina; v hlev, natrpan z živino; k zlatorumenim koruznim

klasom, visečim izpod strehe; k farni cerkvi in k pokopališču, mestu vere in spominov na prednike; objela je vinograde in hribčke okoli, ki jih je opeval že Slomšek... Trenutki, v katerih so se čustva zčila s svojo zemljo, so bili doživetje usodnega preloma: nasilna ločitev od svojega doma se je iz občutka individualne krivice v hipu začela razraščati v zavest o novi skupni krivici nad Slovenci.« »Trpljenje, ki so ga morali izgnanci prestati, je pomenilo tudi vir, iz katerega je v njih rasla nova slovenska zavest. V njih se je okrepilo prepričanje in zrasel ponos, da so Slovenci. V njih se je poglobila medsebojna človeška in narodna solidarnost. V njih je zrasla zavest o slovenski skupni usodi, okrepilo se je spoznanje, da se je za skupni slovenski blagor potrebno žrtvovati.« Tako je profesor Bibič pisal v zborniku o Izgnancih, ki je izšel leta 1993. Pretresljiva izpoved hkrati pa neverjetna ilustracija njegove akademske zgodbe: zasebnštva in skupnosti, kako se zasebno prekopicne v skupno in kako skupnost iz centra Berlina zadane nič hudega slutečo, od sveta umaknjeno zasebnost tam nekje na Bizeljskem. Kako zasebna narojenost, umaknjena svetu v hudi stiski najde skupnost - narod, ki se požene v nacijo, da bi se zaščitil, skupnost, da se reši zasebno.

Po vrnitvi v domovino je končal gimnazijo v Brežicah, nato pa Pravno fakulteto v Ljubljani. Nekaj let je opravljal sodniško funkcijo v Celju, Ljubljani in Kranju, nato pa je stopil na pot akademske kariere. Študiral je v Beogradu in nato na Inštitutu za sociologijo in filozofijo v Ljubljani. Leta 1960 je postal asistent na Pravni fakulteti na katedri za Teorijo države in prava. Leta 1962 se je zaposlil na Visoki šoli za politične vede, sedanja Fakulteta za družbene vede, kjer je služboval do prerane smrti.

Profesor dr. Adolf Bibič je bil znanstvenik. Pripadal je veliki republiki duha, katere državljani so tudi vsi politologi. Šolal se je v vseh velikih sodobnih tradicijah: že leta 1965 je pol leta prebil v Sovjetski zvezi, pol leta pa v ZDA na najuglednejših univerzah, študiral je tudi v Franciji in Nemčiji. Ta vpogled v svetovna dogajanja od blizu mu je dajal energijo, da se je trdno odločil uveljaviti politično znanost tudi v Jugoslaviji in v Sloveniji. Napisal je vrsto člankov, v katerih utemeljuje in zagovarja utrjevanje politologije kot samostojne veje znanosti. Vse

te premisleke je strnil v knjižna dela *Kaj je politična znanost* (1969), *Politična znanost: predmet i suština* (1971) in *Za politologiju* (1980). Hkrati je zbiral vrhunske članke svetovno uglednih avtorjev s področja politologije in jih objavil v več zbornikih. Leta 1971 je skupaj s Pavlom Novoselom izdal *Hrestomatijo politične znanosti* in zbornik z naslovom *Politologija. Usmeritve v sodobni politični znanosti*. V letu 1996 je pripravil zbornik najbolj reprezentativnih člankov o politiki, ki je izšel posthumno leta 1997 pod naslovom *Kaj je politika?* Tudi na ta način je bil nenehno v stiku s svetovno politično mislijo, ki jo je nesebično delil s študenti in s strokovno javnostjo v domovini. Leta 1997 je izšel tudi zbornik njegovih člankov in razprav z naslovom *Civilna družba in politični pluralizem*, ki ga je uredil profesor Niko Toš.

Profesor Bibič je bil teoretik politike. Vseskozi ga je vznemirjalo jedro politike in političnega. Zato je tudi s področja prava prešel v področje politične znanosti. Odgovor na vprašanje, kaj je politika, je iskal vedno na novo. Nikoli se ni sprijaznil z odkritim in domišljenim. Vedno je dodajal nove dimenzije in vsi ga dobro poznamo, kako je vedno moral biti čas za brskanje po knjižnici in po revijah, za kopiranje člankov, da jih je doma v svojem kabinetu v miru premleval. Njegovo največje in najpomembnejše delo je *Zasebnštvo in skupnost*, ki je izšlo leta 1972 in nato v ponatisu leta 1984. Knjiga je leta 1983 izšla tudi v srbohrvaškem prevodu. V tem delu je utemeljil svojo teoretsko pozicijo. Politiko je opredeljeval iz razmerja med civilno družbo in državo in se tako zavezal političnofilozofski tradiciji Hegla in mladega Marxa. Nadaljeval je z Rozo Luxemburg in Antonijem Gramscijem. O obeh je v zbornik njunih tekstov napisal obsežne študije. V to tradicijo je profesor Bibič uvrstil tudi teoretski prispevek Edvarda Kardelja, kar je podrobneje razčlenil v delu *Moč ljudskih množic*. Ukvarjanje s civilno družbo je kronal z izdajo zbornika *Civil society, Political society, Democracy* in z razpravo o vključevanju slovenske civilne družbe v civilno družbo Evrope. Teorijo civilne družbe je profesor Bibič razvijal tudi v smeri analize interesov. Leta 1980 je izdal knjigo z naslovom *Interesi in politika*, v kateri je postavil temelje teoriji o interesih, interesnih skupinah ter predstavil svoj pogled na koncept

pluralizma samoupravnih interesov. Osemdeseta leta so ga pripeljala zelo blizu politike. Politika je profesorja Bibiča vedno tudi mikala, vendar se zanj nikoli ni odločil. Okupirala ga je politična strategija in temeljno razmerje političnih sil v svetu, Jugoslaviji, Sloveniji in nenazadnje tudi v mikrokolju. Vedno je zagovarjal premišljene spremembe in doseženi konsenz. To stališče je prihajalo do izraza tudi v njegovem znanstvenem delu, kjer je iskal povezavo med revolucijo in reformo, med spontanostjo in organizacijo.

Za dela *Interesi in politika*, *Za politologiju*, *Socializam i demokratija* in *Politična znanost v samoupravni družbi* je leta 1982 prejel najvišje priznanje republike Slovenije za znanstvene dosežke: Kidričevo nagrado. V obrazložitvi med drugim piše: »Zavrača tako neoliberalistično pojmovanje pluralizma kot tudi elitistične koncepcije politike, ki se pojavljajo pri nas in v svetu. ... Zavrača tako pozitivistični empirizem političnih znanosti kot tudi poskus, da se politična znanost instrumentalizira v opravičevanju vsakodnevne politike. Kritično se sooča tako z dogmatičnim razredno-abstraktnim pojmovanjem politike kot tudi z razredno skupinskim pluralističnim pojmovanjem politike.«

Adolf Bibič je bil zraven tudi pri premišljanju prehoda iz socializma v strankarsko demokracijo. Ponudil je svoj koncept pluralizma, ki ga je imenoval asociacijski pluralizem z namenom, da bi bila politika bolj po meri ljudi. Podrobneje ga je predstavil v več člankih, koncentrirano pa v delu *Civilno društvo i politički pluralizam* iz leta 1990. Koncept nestranskega pluralizma je utemeljeval v zapuščini politične misli in slovenski politični tradiciji in nikakor ni bil samo ideološki konstrukt samoupravne ideologije, kot se je tedaj marsikomu zdelo. Potrditev relevantnosti tega koncepta lahko ugotavljamo tudi danes na primeru razcveta neodvisnih, nestranskih, nepolitičnih drž v polju politike v Sloveniji.

Profesor Adolf Bibič je bil med ustanovitelji *Teorije in prakse*, štirinajst let pa je bil njen glavni in odgovorni urednik. Ogromno je prispeval prav k njeni mednarodni uveljavitvi in utrjevanju temeljne usmeritve revije v kritično premišljanje in strokovno vrednotenje družbe in politike ter razvoju temeljnih strok na fakulteti.

Njegova publicistična dejavnost je bila neverjetna, za tiste čase pa sploh. Mnogi več ne pomnijo, da se je tedaj pisalo na roke, pa potem popravljalo po večkrat. Literatura je bila težko dostopna, dostop pa počasen. Njegovi članki so bili izjemno bogati in večplastni, poglobljeno studiozni, analitični, z duhom in žarom.

Bil je med ustanovitelji Slovenskega politološkega društva, ki mu je tudi predsedoval. 24. maja 1968 je ob ustanovitvi društva v prvem stavku ugotavljal: Politologija je kot sistematično preučevanje politike najstarejša med vsemi družboslovnimi znanostmi. V letih 1976-82 je bil član Izvršnega odbora IPSA, mednarodnega združenja za politične vede, v zadnjih desetih letih pa podpredsednik skupine za preučevanje pluralizma pri IPSA.

Profesor dr. Adolf Bibič je bil utemeljitelj politologije na Slovenskem in v Jugoslaviji. Z obsežnim opusom objavljenih del tudi v uglednih mednarodnih revijah je predstavljal steber slovenske politologije. Predaval je veliko predmetov, od uvoda v politično znanost ali občo politologijo, prek zgodovine političnih idej, ki so jo poslušali tudi zgodovinarji, do primerjalnih političnih sistemov in teorije države. Za sabo je zapustil ugleden in uveljavljen študij na dodiplomski in podiplomski ravni in zbor svojih študentov, kolegov in sodelavcev, ki nas je zavezal, da njegovo zastavljeno delo poglobljamo in razširjamo.

dr. Igor Lukšič

ORGANIZACIJSKI ODBOR KONFERENCE

prof. dr. Igor Lukšič, Fakulteta za družbene vede

Igor Lukšič je doktor političnih znanosti in redni profesor za področje politologije na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani. Bil je predstojnik oddelka za politične vede (1997–1999), prodekan (1999–2001) in dekan (2001–2003) Fakultete za družbene vede. Med letoma 1995 in 2008 je bil glavni urednik revije *Teorija in praksa*. Ukvarja se s preučevanjem politične teorije, zgodovine političnih idej in političnih sistemov ter analizo posameznih politik.

izr. prof. dr. Marinko Banjac, Fakulteta za družbene vede

Marinko Banjac je izredni profesor na Katedri za teoretsko politologijo Fakultete za družbene vede Univerze v Ljubljani. Raziskovalno se ukvarja s političnimi teorijami. Prav tako je njegov raziskovalni interes usmerjen k mladini in historičnim ter sodobnim idejam ter praksam državljanstva. Zanimajo ga tudi teoretični pristopi in prakse državljanske vzgoje v izobraževalnih sistemih.

PROGRAM KONFERENCE

Uvodni nagovori

- 10.00 Nagovor predstojnice oddelka za politologijo.
dr. Jelene Juvan
- 10.05 Nagovor prodekana za razvoj FDV dr. Sama
Uhana

10.10 - 10. 45 (Prvi sklop referatov)

dr. Marko Hočevar: Bibičevo razumevanje politike

dr. Jernej Pikalo: Adolf Bibič kot mislec zgodovine politične misli

dr. Igor Lukšič: Heglovstvo v politologiji Adolfa Bibiča

dr. Ljubica Jelušič: Bibičev odnos do Antonia Gramscija

10.50 - 11.40 (Drugi sklop referatov)

dr. Marinko Banjac: Bibičev prispevek k afirmaciji politologije kot znanstvene vede in razumevanju njene širše družbene relevantnosti

dr. Alenka Krašovec: Bibičeva percepcija strank

dr. Andrej Kurnik: Bibičevo delo kot izraz epistemološke samoodločbe našega prostora

dr. Cirila Toplak: Tudi to je politologija! Objektivizacija politične znanosti iz obdobja socializma

dr. Blaž Vrečko Ilc: Relevantnost Bibičeve kritike pluralizma (teorije interesnih skupin) (in teorije elit) ter nujnost razredne politike

dr. Žiga Vodovnik: Adolf Bibič, kratologija in politologija prihodnosti

dr. Tomaž Pušnik: Transpozicija Bibičevih premislekov o politiki in politični znanosti za raziskovanje politične participacije

dr. Andrej Lukšič: Asociacijski pluralizem - ali lahko gradimo na tej pojmovni dediščini

POVZETKI PRISPEVKOV S KONFERENCE

BIBIČEVO RAZUMEVANJE POLITIKE

dr. Marko Hočevar, *Fakulteta za družbene vede*

Adolf Bibič je ob koncu 60. let prejšnjega stoletja utemeljil politologijo v Sloveniji in Jugoslaviji kot znanost, ki je ločena od drugih družboslovnih znanosti. Utemeljitev nove znanstvene discipline je zahtevala tudi opredelitev pojma preučevanja te nove znanstvene discipline. V ta namen je Bibič tudi razvil pojmovanje politike, ki jo preučuje politična znanost. Bibičeva prva knjiga, *Kaj je politična znanost*, predstavlja prvi sistematični poskus opredelitve polja preučevanja politologije. V njej Bibič razvija marksistično politično znanost in marksistično politično teorijo, saj v ospredje preučevanja postavi vprašanje odnosa med politično oblastjo in razredi, oz. vlogo politične oblasti v regulaciji odnosov med razredi. K tej temeljni opredelitvi Bibič politike doda tudi vprašanje odnosa med državo in družbo, urejanje odnosov znotraj države in na mednarodni ravni, vprašanje različnih političnih subjektov/akterjev, vprašanje političnih ideologij ter vprašanje političnega delovanja. Vendar vsi ti različni elementi politike so bili prežeti s pojmovanjem razrednega konflikta kot temelja politike.

Bibič je tako razvijal marksistično politično znanost, ki pa ni bila dogmatska, temveč vseskozi v odnosu z najnovejšimi takratnimi družboslovnimi teorijami. Velik poudarek je dajal na preučevanje v tistem času najpopularnejših teorij politike – elitizma in pluralizma –, ki ju je iz marksistične perspektive prepričljivo zavrnil, saj sta zanemarjali razredno vprašanje in neenakosti v družbi. To je ostal osrednji element v Bibičevi politološki misli, saj je tudi po letu 1990, ko v njegovem delu zaradi sprememb političnega, družbenega in ekonomskega sistema nastopi nek prelom, razredno vprašanje še vedno v središču politike, čeprav se več ne pojavlja v formi razrednega vprašanja, temveč vprašanja ekonomskih neenakosti in vplivanja na oblast. Bibičeva dediščina tako pomeni vrnitev razrednega vprašanja oz. odnosa med razredi in politično oblastjo v središče politološkega preučevanja.

ADOLF BIBIČ KOT MISLEC ZGODOVINE POLITIČNE MISLI

dr. Jernej Pikalo, *Fakulteta za družbene vede*

Raziskovalno delo Adolfa Bibiča je prežeto z zgodovinskim vpogledom. Za Bibiča politične ideje v zgodovinski perspektivi niso primarni predmet preučevanja, ampak je njihovo poznavanje vključeval v razmišljanja o sodobnih problemih politične teorije. Iz Bibičevih del je razvidno, da ni preučeval zgodovine zaradi zgodovine, ampak predvsem z genealoškega vidika omogočanja sedanosti. V tej luči je treba brati stalnico Bibičevega znanstvenega dela, to je ukvarjanje z vprašanjem »kaj je politika?«, v katero je vedno vključeval zgodovinske vpogleda, da bi razumel sedanost. Preučevanje zgodovine političnih idej se pri Bibiču prične že povsem na začetku znanstvene kariere 1969. leta, pri pisanju doktorata, kjer se pri svojem razmišljanju nasloni na misel Hegla in Marxa. Leta 1977 v svoje raziskovanje vključi misel Lenina, 1981 Kardelja, 1983 Rose Luxemburg, 1987 Gramscija in v začetku 1990ih spise federalistov.

Poleg intenzivnega raziskovanja političnih idej je Bibič slovenski politologiji v različnih delih podal napotke glede razvoja področja zgodovine političnih idej. Plediral je za več in sistematično preučevanje slovenskih političnih mislecev, za več prevodnih del tujih avtorjev, s katerimi bi se na Slovenskem seznanili z glavnimi (in različnimi) miselnimi tokovi, s politično mislijo, ki je uperjena zoper absolutizem in se ukvarja z emancipacijo posameznika, ter s politično mislijo, ki ni samo evropocentrična, temveč izhaja iz različnih delov sveta. Načrtoval je izid hrestomatije zgodovine politične misli, ki bi zajela vse vidike novejših in sodobnih političnih misli in bi bila predhodnica sodobnega izvirnega dela s področja političnih doktrin.

HEGLOVSTVO V POLITOLOGIJU ADOLFA BIBIČA

dr. Igor Lukšič, *Fakulteta za družbene vede*

Bibič se je s Heglom srečal na več ravneh. Neposredno se je lotil Hegla v svojem doktoratu, kjer je preučeval razmerje med civilno družbo in državo pri Heglu in Marxu. Tu se ni ustavil samo pri Filozofiji prava, temveč se je lotil tudi Fenomenologije duha, ki je ključno Heglovo delo za vstop v heglovski način mišljenja.

Ko si je še mlada država Jugoslavija zadala poglobljanje politične in družboslovne teorije v 50. letih 20. stoletja, je v središče postavila tudi študij in prevajanje Marxa in Engelsa in del marksistov. Že takoj na začetku se je izkazalo, da je poznavanje in razumevanje nemške klasične filozofije, zlasti pa Hegelove zapuščine, predpogoj za razumevanje Marxa in marksizma. K tej ugotovitvi napeljuje že Engels, ki je v delu *Položaj delavskega razreda v Angliji* (1845) v predgovoru zapisal, da »ta knjiga povsod izdaja sledove izvora enega od prednikov modernega socializma - nemške klasične filozofije« (MEID I, 542). V delu *Razvoj socializma od utopije do znanosti* je v predgovoru zapisal, da so »nemški socialisti ponosni na to, da izhajamo ne le od Saint-Simona, Fouriera in Owna, ampak tudi od Kanta, Fichteja in Hegla« (MEID IV, 555).

Lenin je v *Filozofskih zvezkih* ugotavljal, da marksisti niso razumeli Marxa, ker niso brali Hegla. Gramsci (1977:1054) ugotavlja, da se »s Heglom začenja čas, ko se ne misli več v terminih 'kast' ali 'stanov', ampak v terminih 'države', katere 'aristokracija' so ravno intelektualci. 'Patrimonialna' koncepcija države (ki je način mišljenja na podlagi 'kast') je neposredno tisto pojmovanje, ki ga mora Hegel uničiti«. Pri tem ugotavlja, da je »Heglovo pojmovanje lastno razdobju, v katerem se je razvoj buržoazije v širino lahko zdel neomejen: ves človeški rod bo buržoazen« (Gramsci, 1987:131).

Za globino teoretskega izraza se je v dvajsetem stoletju izkristalizirala navezava na Hegla. Misel, ki zapuščino Hegla obide, je plitka, tista, ki se od Hegla vsaj poskuša učiti, se nameri posegati v globino. Tako se je

tudi uveljavilo spoznanje, da je marksizem lahko samo heglomarksizem ali pa je vulgarni in sholastični poizkus opletanja s kakšno od Marxovih misli oziroma citatom iz njegove zapuščine.

Za utemeljevanje politologije Marx ni nudil povsem primernega izhodišča, saj je napovedovala konec politike. Tudi samoupravni socializem, ki je na ravni doktrine delal na ukinjanju politike, ni imel posebnega posluha za politične vede. So pa zato mnogi jugoslovanski politologi prav v Heglu našli izhodišče za gradnjo nove vede, ki bi bila nujna za izgradnjo tudi nove dobe. Hegel državo kot najvišjo formo v razvoju človeštva postavlja najvišje v hierarhiji oblik bivanja svobode človeštva. Politično pri njem ne biva samo v državi, temveč začenja že v naravni in civilnodružbeni formi, v državi kot svetovnemu procesu pa se samo domojstri. Prav tako je neposredna svobodna volja, bivajoča v posamezniku, sestavina ideje svobode, ki se čez fazo moralnosti prebije do npravstvene ravni, to je sinteze, ki jo predstavlja raven države.

Slovenska politologija je imela to srečo, da se je njen glavni utemeljevalec Adolf Bibič namenil politiko utemeljiti prav ob opori na Helga. Njegovo delo *Zasebnštvo in skupnost* s podnaslovom *Civilna družba pri Heglu in Marxu* je zavezalo politologijo v Republiki Sloveniji že v izhodišču k resni teoretizaciji in k ukvarjanju s konceptualizacijo in refleksijo politike kot ključnega predmeta politologije.

BIBIČEV ODNOS DO ANTONIA GRAMSCIJA

dr. Ljubica Jelušič, *Fakulteta za družbene vede*

Profesor Adolf Bibič je poglobljeno obravnaval delo italijanskega marksista in aktivista Antonia Gramscija (1891 – 1937). Gramsci je pritegnil njegovo pozornost zaradi težke usode, saj je zaradi svojega delovanja na novinarskem in političnem področju v času fašizma končal v ječi, kjer je preživel deset let, in kljub trpljenju in slabemu zdravju pisal svoje ideje in premisleke (med najbolj znane sodijo t.i. Zvezki iz ječe). Gramsci je prav zaradi svojega trpljenja zaradi fašističnega režima predstavljal povezavo s primorskimi Slovenci, ki so se upirali fašizmu, mnogi zato ravno tako končali v ječah in konfinaciji širom Italije, nekateri pa so bili tudi ustreljeni (med njimi tudi komunist Pinko Tomažič).

Bibič je iz razpršenih Gramscijevih besedil poskušal sestaviti smiselno politično teorijo, ki jo je gradil okrog odnosa med civilno družbo in politično državo, pri čemer je posebej izpostavil še pojmovanje hegemonije, sestavin civilne družbe, med katerimi so tudi politične stranke, pomen intelektualcev, vizijo integralne države in končni cilj - etična država. Gledano skozi perspektivo časa in avtoritarnega režima, v katerem je Gramsci živel, se zdi njegovo razmišljanje mestoma skoraj utopično, ali pa se je na tak način jetnik reševal malodušja, ki ga je moralo prevzemati ob brezupnosti trohnenja v ječi.

Bibič je opozarjal na določene dileme, kot npr. vzajemno delovanje in asimetrija moči med civilno družbo in državo; izvirna teorija intelektualcev, ki imajo povezovalno funkcijo iskanja konsenza velikih množic v civilni družbi; politične stranke, ki morajo v programu reševati vse pogloblitve probleme temeljnega razreda, ki ga zastopajo, in vse bistvene probleme naroda do položaja v mednarodnih odnosih. O vseh teh tematikah je možno še danes razpravljati in jih aktualizirati na nekatere politične stranke, ki niso več zastopnice razrednih interesov, temveč ozkih interesnih skupin, zbranih celo samo okrog imena nekega voditelja.

BIBIČEV PRISPEVEK K AFIRMACIJI POLITOLOGIJE KOT ZNANSTVENE VEDE IN RAZUMEVANJU NJENE ŠIRŠE DRUŽBENE RELEVANTNOSTI

dr. Marinko Banjac, *Fakulteta za družbene vede*

Eden od ključnih projektov Adolfa Bibiča praktično skozi celotno obdobje svojega znanstvenega delovanja, je bil postaviti in utrditi politično znanost na zemljevid družboslovnih ved. Vse od sredine 60. let prejšnjega stoletja, je artikuliral mnoge ugotovitve o obstoju in razvoju politologije, obenem pa, kot poudarja Lukšič, utemeljeval tudi potrebnost politologije za družbeni razvoj in politično zorenje takratne socialistične družbe in države. V tem smislu je Bibičeva ost dvojna. Prvič, politično znanost je premišljal kot znanstveno vedo, prepoznaval, kaj jo kot tako opredeljuje in kateri so njeni elementi ter značilnosti. Drugič, artikuliral je ne le njeno pozicijo v znanosti, temveč osmišljal in dokazoval razsežnosti njene širše družbene in politične vloge. Središčno vprašanje je torej relevantnost politologije navznoter (v znanosti) in navzven (širše družbenopolitično okolje).

Prispevek naslovi štiri dimenzije tega vprašanja, in sicer Bibičevo misel glede razmerja politologije do širšega družbenega okolja, Bibičevo videnje in artikuliranje razmerja politične znanosti do drugih (družboslovnih) ved, Bibičevo misel o vlogi politične znanosti na področju izobraževanja o politiki na visokošolskem nivoju, srednjih šolah in izven formalnih vzgojno-izobraževalnih institucij ter refleksijo pomenskih razsežnosti pojma politike, vendar ne kot samostojnega ter oposamljenega vprašanja, temveč v razmerju do vprašanja vloge politične znanosti.

BIBIČEVA PERCEPCIJA STRANK

dr. Alenka Krašovec, *Fakulteta za družbene vede*

Moderna predstavniška demokracija je v zadnjih desetletjih pogosto skoraj izenačena s pogojem obstoja in delovanja političnih strank. Političnim strankam je profesor Adolf Bibič priznaval velik pomen v taki demokraciji, a je bil sočasno prepričan, da je in mora biti moderna predstavniška demokracija tudi več kot zgolj strankarska demokracija. S političnimi strankami se je pogosto ukvarjal skozi vidik ene od njihovih pomembnih funkcij, tj. funkcije agregacije interesov v sferi civilne družbe in predstavljanja teh interesov v sferi države, saj je bilo vprašanje civilne družbe, razmerja med civilno družbo in državo ter prevajanja interesov iz civilne družbe v sfero države v središču njegovega zanimanja. Politične stranke je dejansko umeščal v politično družbo, ki jo je razumel kot kategorijo med civilno družbo in državo.

Pogosto je bil do političnih strank, ki so bile skozi zgodovino v politični misli in v različnih procesih mnogokrat zavračane, kasneje tolerirane, v modernem času pa so postavljene v središče predstavniške demokracije, kritičen. Vendar tudi pomembni raziskovalci političnih strank so do njih pogosto razvili kritičen odnos, največkrat zaradi zavedanja nujnosti določenih sprememb pri teh pomembnih akterjih v modernih predstavniških demokracijah. Zato je Bibič vztrajal na nujnosti razumevanja političnega pluralizma kot nekaj več kot zgolj strankarskega pluralizma in na vzpostavitvi tudi t.i. asociacijskega pluralizma.

V začetku 90. let 20. stoletja je svoj odnos do političnih strank še dopolnil, velja pa izpostaviti zlasti dejstvo, da je že v obdobju evforije ob ponovnem ustanavljanju političnih strank in demokratičnega večstrankarskega sistema v Sloveniji, opozarjal, da se lahko samo z obstojem političnih strank brez močne vloge državljanov in asociacij civilne družbe demokratična vladavina hitro spremeni v strankokracijo – kritike,

ki so jih politične stranke marsikje, tudi v Sloveniji, pogosto deležne v različnih javnostih v današnjem času. Pomembno pa je poudariti, da je sredi 90. let izpostavil tudi, da politične stranke ne delujejo samo na nacionalni ali lokalni ravni, temveč tudi na nadnacionalni.

ADOLF BIBIČ IN EPISTEMOLOŠKA SAMOODLOČBA NEKEGA PROSTORA

dr. Andrej Kurnik, *Fakulteta za družbene vede*

V prispevku avtor najprej predstavi kontekst recepcije del Adolfa Bibiča. Osredotoči se na krizo liberalne demokracije in predstavniške politike, ki vodi v obnovljeno zanimanje za koncept civilne družbe, ter na decentralizacijo ekonomskih in političnih odnosov na globalni ravni, kar odpira možnosti za epistemološko samoodločbo na osnovi lokalnih zgodovin. Adolf Bibič je pomembno prispeval k diskusiji o civilni družbi v osemdesetih letih prejšnjega stoletja, pri čemer je njegova teoretska inovativnost izhajala iz specifične lokalne zgodovine, konkretno asociacionizma Osvobodilne fronte in samoupravljanja.

V konceptualizaciji asociacijskega pluralizma je Adolf Bibič zavezan modernemu političnemu besednjaku in obenem premisleku temeljnih vprašanj moderne politične misli iz izkušenj lokalne zgodovine. Avtor prispevka tako zagovarja tezo, da Adolf Bibič presega dihotomije moderne politične misli (ekonomsko – politično, enakost – svoboda, partikularno – obče) z upoštevanjem in angažiranjem lokalnih tradicij asociacionizma. Zato je Adolf Bibič avtentičen predstavnik avtentične šole politično teoretske misli.

TUDI TO JE POLITOLOGIJA! OBJEKTIVIZACIJA POLITIČNE ZNANOSTI IZ OBDOBJA SOCIALIZMA

dr. Cirila Toplak, *Fakulteta za družbene vede*

Avtorica v prispevku na konferenci naslavlja odnos znanstvene in splošne javnosti do obdobja SFRJ in še posebej do politologije v tem obdobju slovenske zgodovine. Predstavi tezo, da ima ta odnos podobno dinamiko v postsocialističnih družbah z zaporedjem procesov demonizacije, tabuizacije, zanikanja in omalovaževanja, ter sčasoma objektivizacije in reaktualizacije, kar bi lahko bil predmet zanimive primerjalne analize kot indikator poteka medsystemske tranzicije oziroma razvoja postsocialistične politične znanosti.

Avtorica nadalje ugotavlja, da je profesor Adolf Bibič, ustanovitelj politologije v Sloveniji, uvedel definicijo politologije v odnosu do družbe, ki ostaja danes enako aktualna kot pred pol stoletja, v čemer se kaže Bibičeva akademska odličnost in vizionarstvo. Opozori pa tudi na številne druge politolog(in)je in politične teoreti(čar)ke, ki so prav tako prispevali k razvoju slovenske politologije v obdobju SFRJ in ki jim je treba danes s kolikor mogoče objektivno evalvacijo odmeriti mesto v zgodovini slovenske politične znanosti, kakor tudi nasploh »socialistični« politologiji. Pri tem se je treba zavedati, da je tudi liberalna predstavniška demokracija »režim resnice«, potrebna normativne kritike.

RELEVANTNOST BIBIČEVE KRITIKE PLURALIZMA (TEORIJE INTERESNIH SKUPIN) (IN TEORIJE ELIT) TER NUJNOST RAZREDNE POLITIKE

dr. Blaž Vrečko Ilc, *Fakulteta za družbene vede*

V svojem prispevku želim na eni strani pokazati na sodobno relevantnost Bibičeve kritike pluralizma, ki jo poda v poznih 1960ih. Na drugi strani pa bom zopet z delno naslombo na izbrane Bibičeve uvide in na temelju identifikacije zgolj nekaterih pomembnih sodobnih političnih (širše družbenih in političnoekonomskih) procesov, trendov in stanj, (zgolj) nakazal nujnost razrednega osmišljanja politike.

Na prvi pogled se fokus na tekste iz poznih 1960. lahko zdi anahronističen in nerelevanten za našo domnevno veliko bolj kompleksen politični (politično ekonomski) kontekst. A Bibičeva kritična misel o pluralizmu iz tega obdobja se izkaže kot izjemno lucidna in predvsem uporabna za kritičen premislek sodobne situacije. Njena historična distanca napram kasnejšim temeljnim transformacijam našega in širšega političnega prostora se izkaže za njeno prednost. S koncem hladne vojne in prevlado liberalno-demokratske kapitalistične ureditve, ter predvsem s tranzicijo iz socialistične ureditve v kapitalistično ter vzporednim poglobljanjem integracije v regionalne in globalne politične in ekonomske strukture, so se namreč možnosti za kritiko prevladujočih oziroma *mainstream* razumevanj in delovanj v politiki bistveno zožile. Lahko bi rekli, da se je celovita kritika razumevanja politike v liberalno-demokratski kapitalistični ureditvi umaknila bolj ali manj eksplicitni reprodukciji tega oziroma teh razumevanj ter s tem ohranjanja vzpostavljenih ne-enakopravnih političnih, pa seveda ekonomskih in širših družbenih razmerij. V tem kontekstu se eksplicitno razredno razumevanje politike postopoma, a sistematično izbriše iz vladajoče in *mainstream* politične misli in delovanja ter se sporadično časovno zelo omejeno pojavlja zgolj ob pričetku gospodarskih in drugih (pandemija) sistemskih kriz.

Kako Bibič v teh tekstih kritično reflektira pluralizem oz. teorijo interesnih skupin?

Izhodiščno Bibič sklop teorij interesnih skupin oz. pluralizma razume kot poleg teorije elit v zahodnih kapitalističnih liberalno-demokratskih kontekstih prevladujoč politično teoretski okvir za razumevanje in delovanje v politiki. Bibič je v svoji kritiki radikalen, saj nam omogoči, da na osnovi njegovih uvidov razumemo sodobno situacijo z vidika njenih temeljev. Bibič izhodiščno osmišlja teorije pluralizma kot nanašajoča se na specifično politično dimenzijo liberalno-demokratske kapitalistične ureditve. Kot pravi, se teorija pluralizma (interesnih skupin) nanaša na horizontalno dimenzijo strukturiranost političnih odnosov in procesov. Nadalje pravi, da se teorija pluralizma izhodiščno nanaša na obstoj različnih družbenih interesov, okrog katerih se oblikujejo različne interesne skupine in te predstavljajo temeljno enoto analize. Glavni vir in vsebina političnega procesa naj bi bil spopad/tekmovanje različnih interesnih skupin, ki poskušajo vršiti pritisk na politične odločevalce, da bi uveljavile svoje posebne interese. Kot ugotavlja Bibič, je z vidika empirične-dejanskosti glede prisotnosti mnogoštevilnih družbenih skupin, ki se organizirajo, da bi vplivale na politične odločevalce, teorija realistična. Hkrati je z vidika analize konkretne politične situacije relevantna, saj opozarja na polivalentnost, opozarja na potrebo po motrenju »odnosa sil« kot temeljne predpostavke realne politične akcije v sleherni družbi.

Na drugi strani pa je problematična predvsem z vidika svojih realno-političnih implikacij. Te teorije niso zgolj opis neke politične strukture, temveč so postale sestavni del politične vizije in »interesov«, ki naj bi jih zgolj interpretirale.

Kot pravi Bibič – citiram: »teorija s tem molče predpostavlja, da je vsaj potencialna moč različnih, zlasti temeljnih družbenih skupin v razredni družbi približno enaka in da je potemtakem tudi sleherni težnja, da se spremenijo strukturne osnove obstoječe družbe in politike, v bistvu anahronistična: bistvo politike ni preobrazba sveta, marveč balansiranje med različnimi interesi in iskanje kompromisa med njimi. Naj še tako poudarja »politični proces«, se v osnovi omejuje na prozaično

ponavljanje zgodovine v večni težnji po ravnotežju, ki je sintetična kategorija njene vsebine».

Teorija pluralizma je praktično slepa za problematičnost razmerja vladajoči in vladani in posledično to razmerje s tem, ko ga ne naslavlja in analizira, dejansko konsolidira. Pripomore k njegovemu zakrivanju in posledične neuspehe uveljavljanja določenih interesov v skupnem dobrem, ki nasprotujejo interesom kapitalistične akumulacije pripisuje nedoseženem kompromisu, ne strukturni radikalni asimetriji v moči določenih interesov tako na lokalni-nacionalni ravni, kot na globalni ravni. Tipičen primer so najrazličnejši ne oziroma pol-ukrepi proti podnebni in širšim okoljskim krizam, kjer se soočajo interesi okoljevarstvenih, ekološko-družbenih gibanj ter večine človeštva in interesi različnih delov kapitalističnega razreda na lokalnih in globalni ravni, ki sicer segajo od neposrednega zavračanja kakršnih koli ukrepov proti omejevanju fosilnih goriv, do spekulativnih in z vidika preprečevanja okoljskega armagedona neučinkovitih tržno-tehnoloških rešitev.

Na drugi strani vladajoča doktrina pluralizma zakrije oziroma prikaže določene izjemno anti-demokratske prakse, politike in tendence sodobnega konteksta, kot so vedno večja represija proti najrazličnejšim uporom, kolektivnim protestom proti obstoječim »konsenzom« v politiki, kot tudi omejevanju preko cenzure in vedno manj subtilne propagande dejanske pluralnosti mnenj in razumevanj, kot »nujne« za ohranjanje »prave« demokracije, »pravih« oziroma dejansko legitimnih pluralnih interesov in še bolj fundamentalno za ohranjanje »obstoječega najboljšega od vseh možnih sistemov«.

V tej luči postane jasna relevantnost razrednega razumevanja politike in razredne politike same. Refleksija in delovanje v sodobni politični situaciji zahteva, da specifične politične procese, trende in dogodke lokalnega družbenega konteksta razumemo, sledeč Bibiču, kot vedno-že locirane v globalno in totalno strukturo kapitalistične družbe; da razumemo politiko kot produkt in dejavnik specifičnega zgodovinskega razvoja družb; da ima politika, kot pravi Bibič, specifične družbeno strukturne predpostavke, kot so delitev dela in razredov, pri čemer pa, kot nadalje opozarja Bibič, politične institucije in politika na splošno

niso zgolj neposredni izraz izhodiščnih produkcijskih razmerij, kar pa ne pomeni, da ta ne predstavljajo tistih ključnih realnih opornih točk za politično delovanje, usmerjenih v preobrazbo sveta in same politike.

ADOLF BIBIČ, KRATOLOGIJA IN POLITOLOGIJA PRIHODNOSTI

dr. Žiga Vodovnik, *Fakulteta za družbene vede*

Prispevek je poskus holističnega branja opusa Adolfa Bibiča. Razkriva njegov širši intelektualni (in tudi politični) projekt in koherentno ter sistematično analizo tega, kar bi lahko razumeli tudi kot »možnosti« politologije. V prispevku namreč trdimo, da je osišče Bibičevih heterogenih analiz in intervencij v resnici vprašanje prihodnosti oziroma, bolje, vloge in položaja politične znanosti v njej. Ta vidik Bibičevega opusa imenujemo »politologija prihodnosti«, ki se nujno vrača v zgodovino političnih idej in politično zgodovino, da bi sploh lahko razumela aktualna politična razmerja in njihova protislovja. »Politologija prihodnosti« pa nima ambicije in kapacitete le za pojasnjevanje obstoječega, saj je po Bibiču ključna znanost za soočanje z izzivi prihodnosti in je kot taka nujna za naš obstoj – politični in fizični. V naslavljanju »konceptualno širšega kroga problemov«, ki so pred nami, »politologija prihodnosti« ne more ostati imuna na spremembe, skozi katere se premika svet, zato mora pa Bibiču ohranjati svojo analitično prednost z nenehnim redefiniranjem predmeta raziskovanja, pa tudi svojih temeljnih konceptov, pristopov in metod. Zato prispevek v drugem delu obravnava aktualne razprave o državi, demokraciji in državljanstvu, s katerimi se sooča politična znanost na začetku 21. stoletja.

TRANSPOZICIJA BIBIČEVIH PREMISLEKOV O POLITIKI IN POLITIČNI ZNANOSTI ZA RAZISKOVANJE POLITIČNE PARTICIPACIJE

dr. Tomaž Pušnik, *Fakulteta za družbene vede*

Bibič, utemeljitelj politologije na Slovenskem, je politično participacijo prepoznaval kot eno od najpomembnejših konstitutivnih elementov politične znanosti in obratno, konteksti vedno večje potrebe po demokratizaciji in vplivu raznolikih družbenih skupin na procese oblikovanja odločitev so, po njegovem, determinirali potrebo po vzpostavitvi politične znanosti (glej Bibič 1966; 1968). Tako je Bibič (1969/2021, str. 7) politologijo opredelil kot »znanost o udeležbi pri odločanju o javnih zadevah«, hkrati pa poudaril, da dobiva »plemenito nalogo, da postane predvsem znanost o množični participaciji ljudi pri odločanju o pomembnih zadevah njihovega skupnega življenja« (str. 12). Politična participacija je tako eden od osrednjih političnih fenomenov politološkega preučevanja, pri čemer nam bodo Bibičevi uvidi o politiki in politični znanosti služili kot okvir, prek katerega bomo mislili probleme sodobnega (preučevanja) politične participacije. Prvič, prevlado ekonomizma v političnih razmerjih in institucionalnih okvirih, ki v sodobnih neoliberalnih okvirih prek nove institucionalne ekonomije predstavlja temeljne okvire politične participacije. V tej logiki je participacija razumljena kot aktivnost tehtanja stroškov in koristi ter dojeta kot potencialna nevarnost in grožnja ekonomskim ciljem dobička in rasti, s čimer podira potrebo po bolj demokratičnem, egalitarnejšem in bolj participativnem urejanju družbenih odnosov, ki jo je prepoznaval že Bibič (1983; 1969/2021). Drugič, problematiko večine sodobnih preučevanj politične participacije, ki ne prepoznavao ekonomizma in ekonomske logike trga kot principa delovanja družbenih in političnih odnosov ter na polju demokratizacije iščejo razloge za (ne)uspeh novih oblik in pozivov k bolj participativni, enakopravnejši družbi in v zadnjih časih tudi – povezano – k čistejšemu okolju. Na tej osnovi pa, tretjič, vlogo politologije, ki mora, kot je izpostavljal

Bibič (1968; 1986), vedno šiliti kritično ost in postavljati ogledalo obstoječim političnim praksam, hkrati pa služiti kot idejna podstat urejanju političnih odnosov, ki bi morala prečiti ekonomistično logiko in načine delovanja ter se zavzemati za vključujoče in demokratično uveljavljanje interesov ter upravljanja družbenih odnosov. V tej smeri je Bibič, ki je skozi svojo celotno kariero utemeljeval in se zavzemal za prepoznanje politologije kot znanstvene vede, vedno znova aktualen. Zanj je namreč politologija še »bolj kot druge discipline« (1976, str. 83) poklicana k (so)oblikovanju demokratične družbe.

ASOCIACIJSKI PLURALIZEM - ALI LAHKO GRADIMO NA TEJ POJMOVNI DEDIŠČINI

dr. Andrej Lukšič, *Fakulteta za družbene vede*

Končevanje obdobja samoupravnega socializma v 80. letih 20. stoletja se je miselno zgostilo v dveh pojmi, v pojmu civilna družba in v pojmu politični pluralizem. Oba pojma sta bila predmet ostrih političnih in znanstvenih polemik, najavljala sta velike družbene in politične spremembe in delovala sta kot prizma, skozi katero je bilo mogoče uzreti obrise bodočnosti. Teoretsko delo Adolfa Bibiča z naslovom Civilno društvo i politički pluralizam iz leta 1990 je nekako povzelo to pestro družbeno in politično dogajanje in odprlo nek nov pogled na politični pluralizem; političnega pluralizma preprosto ne gre, trdi Bibič, zvesti le na strankarski pluralizem, ki je sicer pomemben, celo substancialni element, vendar pa se pojem političnega pluralizma s strankarskim pluralizmom ne izčrpa. Bibič ugotavlja, da je treba zaradi tektonskih premikov v civilni družbi, to ozko razumevanje razširiti, in v ta namen uvaja pojem »asociacijski pluralizem«. Če pritrjujemo tistim, ki ugotavljajo, da se je v zadnjih treh desetletjih - tudi po zaslugi neoliberalnega principa »vitke države« - civilna družba še bolj pluralizirala in institucionalizirala in da se je javna sfera - tudi po zaslugi razvoja informacijske in komunikacijske tehnologije - prav tako pluralizirala in hkrati tudi zapirala vase, potem se najbrž moramo vprašati tudi, ali pojem »asociacijski pluralizem« še premore dovolj razlagalnega potenciala in ga je vredno ohraniti in razviti dalje; ali bi lahko z njim zapopadli novo družbeno in politično stvarnost, torej politično pluralnost, ki je močno zaznamovana še z večplastno okoljsko problematiko. Tu je treba premisliti tudi neoliberalno vpeljavo nevladnih organizacij kot prevladujoče forme asociacij, ki jih vladajoči diskur mestoma enači kar z vso civilno družbo in nanje reducira ves spekter pluralizma. Pluralnost okoljskih diskurzov, ki doživljajo različne načine institucionalizacije (od globalnih do državnih, od gospodarskih do civilnodružbenih, od različnih gibanj do spontanih samoraslih odporov ipd.) in različne

artikulacije v javnih sferah, predstavlja že sama po sebi problem; namreč ti diskurzi (v mislih, besedah in dejanjih) si največkrat nasprotujejo, skupaj pa nasprotujejo drugim diskurzom, ki okoljsko problematiko ignorirajo. Novi politični pluralizem je torej še bolj kompleksen in kot tak poraja celo vrsto novih teoretičnih in praktičnih problemov, na katere bo morala v prihodnje odgovoriti zelena politična znanost v Sloveniji; dosedanja miselna dediščina, kamor ob široki tuji produkciji s tega področja sodijo tudi dela Adolfa Bibiča, so in bodo v veliko oporo.

